

مسیحیان تهران آغاز سال نو میلادی را جشن گرفتند

تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی: مسیحیان تهران با حضور در کلیساهای پایتخت، آغاز سال ۲۰۰۳ میلادی را جشن گرفتند و به هم شادباش گفتند.

و آشوری‌های تهران با حضور در کلیساهای پایتخت نشان مقدس حضرت مسیح ارمنیان

را بر سینه ساییدند و با یادگارهای آن حضرت تجدید میعاد کردند. کلیسای خلیفه‌گری ارمنیان تهران (کلیسای سرکیس مقدس) در دو روز اخیر مملو از جمعیت مشتاق ارمنیان ساکن در پایتخت بود و نوروشور و شوق در دعا‌های روحانی آنان برای طی کردن سال جدید همراه با صلح و دوستی به سوی عرش لایزال یر کشید.

اسقف کلیسای سرکیس مقدس ضمن تبریک سال نو میلادی از همه خواست تا ایمان را سرلوحه اعمال خود قرار دهند و برای اشاعه صلح

شهروندان مسیحی

و دوستی در جهان بکوشند. بسیاری از شهروندان مسیحی تهرانی پس از اجرای مراسم شب نخست ژانویه، اقدام به برگزاری جشن و میهمانی در منازل و تالارهای متعدد کردند و نخستین شب از سال جدید میلادی را در کنار دوستان و اقوام گذرانند. طی سه شنبه و دیروز، نهادها و ارگانهای مختلف دولتی و غیردولتی نیز با تبریک سال نو میلادی به هموطنان مسیحی، خود را در شادی بی‌شائبه آنان سهیم کردند. خیابان کریمخان تهران به عنوان میزبان بزرگترین کلیسای شهر، سه شنبه شب پذیرای شمار بسیاری از شهروندان مسیحی بود که برای حضور در مراسم سال نو به این خیابان آمده بودند.

وجود کاج‌های زینت یافته در فروشگاهها و پارک‌های شهر تهران نشان از تبلور روح همیاری و همزیستی در میان اهالی این شهر شلوغ و پر رفت و آمد دارد.

در مورد ارمنیان ساکن در فلات ایران قولهای متعددی وجود دارد اما بر اساس نوشته مورخین، به غیر از ارمنیان آذربایجان، بقیه ارمنیان ایران در سال ۱۶۰۵ در زمان شاه عباس به ایران کوچ کردند که بیشتر آنان در شهرهای تهران، اصفهان و شیراز اقامت دارند. جمعیت ارمنیان ایران در حال حاضر به بیش از ۱۵۰ هزار نفر می‌رسد که دارای سه خلیفه‌گری جداگانه و دو نماینده در مجلس شورای اسلامی هستند. ارمنیان جهان امسال را به عنوان هزار و هفتصد و دومین سال پذیرش دین مسیح، گرامی می‌دارند.

ایران

مجلس کلیات طرح دفاع از آزادی‌های فردی را تصویب کرد

گروه سیاسی: مجلس شورای اسلامی کلیات طرحی را تصویب کرد که بر اساس آن، هر يك از مقامات و مامورین وابسته به نهادهای حکومتی در صورت سلب آزادی فردی آحاد ملت به حبس و انفصال از خدمت محکوم می‌شوند.

به گزارش ایرنا این طرح که يك فوریت رسیدگی به آن، هفدهم مهر ماه به تصویب مجلس رسیده بود، طرح اصلاح ماده ۵۷۰ قانون مجازات اسلامی نام دارد. به موجب این طرح، هر يك از مقامات و مامورین وابسته به نهاد ها و دستگاه‌های حکومتی که برخلاف قانون، آزادی فردی شهروندان و آحاد ملت را سلب کند یا آنان را از حقوق مقرر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران محروم کند، علاوه بر انفصال از خدمت و محرومیت يك تا پنج سال از مشاغل حکومتی به حبس از دو ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

در ماده ۵۷۰ قانون کنونی مجازات اسلامی به جای مقامات و مامورین وابسته به نهادها و دستگاههای حکومتی از مقامات و مامورین دولتی نام برده شده است. طرح یادشده را ۱۰۵ نماینده مجلس امضا کرده بودند.

سیاست خارجی ارمنستان در سال ۲۰۰۲

تحولات اساسی که در سطح کلی در سال ۲۰۰۲ به ثبت رسید در کل برای ارمنستان مساعد بودند. در پی این تحولات دیپلماسی ارمنستان از تمامی امکانات لازم جهت تحکیم دستاوردهای سال گذشته و همچنین دستیابی به موفقیت‌های جدید در شماری از راستاها برخوردار شد. از جمله:

(الف) روند مذاکرات حل مناقشه قره باغ

(ب) روابط ارمنستان-روسیه با جنبه‌های سیاسی، نظامی و به ویژه اقتصادی آنها

(ج) راستای اروپایی سیاست خارجی ارمنستان

(د) روابط ایالات متحده آمریکا-ارمنستان

(ه) همکاری متقابل ارمنستان با ناتو در چارچوب برنامه "همکاری به پاس صلح"

(و) تلاشها برای تنظیم روابط ارمنستان-ترکیه

(ز) روابط ارمنستان با همسایگان هم مرز خود، یعنی گرجستان و ایران.

دیپلماسی ارمنی بر روی تمامی این مسیرهای اساسی طی سال گذشته موفقیت‌های مشخصی را کسب نموده یا چنان وضعیتی را ایجاد کرده که حداقل در آینده نزدیک فقدانهای جدی را مستثنی می‌سازد.

روند مذاکرات جهت حل مسأله قره باغ طی سال ۲۰۰۲ در قالب ملاقاتهای رؤسای مشترک گروه مینسک OSCE با رؤسای جمهوریهای ارمنستان و آذربایجان در خارج (با حیدر علی اف در نیویورک و با روبرت کوچاریان در وین و تالین) و سفرهای آنان (رؤسای مشترک) به ایران-استپاناکرت-باکو صورت گرفت. فورمت مذاکرات تا تاتول مارکاریان-آراز عظیمف معاونین وزرای امور خارجه و نمایندگان رؤسای جمهور دو کشور نیز آغاز بکار نمود. در فاز اول این مذاکرات که سرآمد آن ملاقات مارکاریان-عظیمف در اواخر ژوئیه ۲۰۰۲ در حومه پراگ بود، نزد محافل دیپلماتیک و مطبوعات چنین باوری را ایجاد نمود که از سوی رؤسای مشترک مهلتی نهایی در برابر سران دو کشور مطرح شده، مبنی بر حل مسأله تا انتخابات ریاست جمهوری در سال ۲۰۰۳.

اما در نیمه دوم سال، به ویژه طی ماههای اکتبر-نوامبر مشخص شد که این نگرانی بيمورد است و خارج از برنامه زمانی؛ زیرا رؤسای مشترک خود اقدام به طرح تر بلوغ حل مسأله تا انتخابات ریاست جمهوری در ارمنستان و آذربایجان و ایجاد شکاف قطعی تنها پس از این انتخابات نمودند. به علاوه آخرین رویدادها، یعنی تدارکات فعال آمریکا در رابطه با حمله نظامی به عراق و همکاریهای متقابل فعالی که روسیه با چین، هند و ایران جهت اعمال واکنش در برابر توسعه ناتو آغاز نموده، سردی نوینی را در روابط ابرقدرتها ایجاد می‌نماید. لذا بدیهی است که سال ۲۰۰۳ نیز سال حل مسأله قره باغ نخواهد بود.

طی سال گذشته همکاری متقابل استراتژیک ارمنستان-روسیه عمیقتر شده و توسعه بیشتر یافت، که تجلی آن سفر ولادیمیر پوتین رئیس جمهور روسیه به ایران در ماه سپتامبر و توافقنامه اقتصادی وسیع "اموال در قبال بدهی" است که در پایان سال به امضاء رسید.

طی سال ۲۰۰۲ به طور قابل ملاحظه ای روندهای جاری در راستای اروپایی سیاست خارجی ارمنستان فعالتتر شدند. سفرهای مکرر نمایندگان اتحادیه اروپا و برخی کشورهای عضو آن اتحادیه به ایران (والتر شویبر دبیر کل شورای اروپا، لیدی پولفر وزیر امور خارجه و معاون نخست وزیر لوکزامبورگ، گرتا بوور معاون وزیر امور خارجه ایتالیا و غیره) گواه بر این امر بود. ایده مطرح شده از سوی عاملین بسیار بانفوذ معرف اروپای متحد نیز اهمیت داشت، مبنی بر اینکه در ماوراء قفقاز همانا ارمنستان است که با معیارهای لازم جهت تبدیل به کشوری به عنوان نقطه اتکاء برای اروپا مطابقت دارد.

طی سال گذشته روابط ارمنستان-آمریکا نیز همچنان توسعه می‌یافت، که مساعد بودن آن روابط کمک مؤثری به روند عضویت ارمنستان در سازمان جهانی تجارت و همچنین حفظ میزان کمکهای اعطایی آمریکا به کشورمان و دریافت بلاانقطاع وامهای اختصاصی از سوی سازمانهای مالی بین المللی به ارمنستان نمود. همکاریهای ارمنستان-ناتو در چارچوب برنامه "همکاری به پاس صلح" نیز به طور گسترده ای مشروط به تعمیق آتی روابط ارمنستان-آمریکا بود.

طی سال ۲۰۰۲ اقدامات مشخصی نیز در راستای تنظیم روابط ارمنستان-ترکیه به ثبت رسید. در این رابطه آنچه جای مسرت و خوشحالی داشت این بود که مجدداً تلاشها جهت احیاء فعالیت‌های "کمیسون آشتی ارمنی-ترکی" با بن بست مواجهه شد. در عوض تعداد ملاقاتهای وزرای امور خارجه دو کشور بیشتر شد. و اما پس از

بهترین گواه بر آن است که در یاکو درک می‌کنند تلاشهای باز پس گیری قره باغ دورنمایی ندارند. ایت سیاسی آذربایجان می‌فهمد که حل مسئله در سطح حقوقی به طور اجتناب ناپذیری موجب پذیرش حاکمیت مستقل قره باغ از سوی جامعه جهانی خواهد شد.

PanARMENIAN News، نوایه ورمیا ۳/۱۰/۸۱

هفته فرهنگی ارمنستان در امارات متحده عربی

برگزاری هفته فرهنگی ارمنستان در امارات متحده عربی با استقبال وسیعی روبرو شده است (۲۰-۱۴ دسامبر ۲۰۰۲). برنامه های به اجرا در آمده در حکم حرکت و نشانه‌ای برای توسعه روابط فرهنگی دو کشور محسوب می شوند. چندین مورد توافق فرهنگی از جمله ترجمه کتب و همچنین همکاری در عرصه سینما کسب شده است.

شبکه سراسری تلویزیون ۲/۱۰/۸۱

بین المللی

میانجیگر آمریکایی هویت مستقل قره باغ را امکان پذیر می‌داند

بیانات جنرال برانگیز اخیر رئیس مشترک آمریکائی گروه مینسک OSCE موجب ایجاد شوکی در آذربایجان شد. از سخنان افراد نزدیک به حیدر علی اف می‌توان نتیجه‌گیری کرد که نهاد ریاست جمهوری آذربایجان دچار وضعیت سردرگمی شده است. اعلامیه رودولف پرینا مانند دوش سردی سیاستمداران باکو را بهوش آورد و وادار کرد آنها بفهمند که جامعه جهانی امروز آماده نیست نتیجه مذاکرات را از قبل تعیین کند و حاکمیت آذربایجان بر قره باغ را بپذیرد.

برای اولین بار کارمند عالی‌رتبه وزارت امور خارجه آمریکا (پرینا نماینده ویژه وزارت امور خارجه در امور مناقشات محلی در اوراسیا می‌باشد) بسیار دقیق این کلمات را بیان داشت که واشنگتن آماده است قره باغ کوهستانی را به عنوان کشوری مستقل یا در ترکیب ارمنستان ببیند. ذکر می‌کنیم که رودولف پرینا در تاریخ ۱۱ دسامبر در مصاحبه با ماتوی گاناپولسکی خبرنگار رادیوی روسی "آخو مسکوی" گفته است: "جامعه جهانی آماده نیست نه اوستیای جنوبی، نه آبخازیه و نه پری دنستر را به عنوان کشورهای مستقل بپذیرد. مسئله قره باغ کوهستانی کمی فرق می‌کند". دیپلمات مزبور در ادامه افزود: "ما تصور می‌کنیم که پری دنستر یا آبخازیه مورد پذیرش جامعه جهانی قرار نخواهند گرفت. در رابطه با قره باغ کوهستانی می‌توان گفت که در آنجا روند مذاکرات میان ارمنستان و آذربایجان در جریان است. ما، یعنی میانجیگران سعی می‌کنیم در امر دستیابی به راه حل به طرفین کمک کنیم". بسیار مشخصاً گفته شده است. تبلیغات رسمی آذربایجان به سختی می‌توانست شیوه‌هایی را بیابد تا شرافت خود را نجات دهد. رسانه‌های خبری حکومت‌گرا مجبور بودند سخنان را تحریف کنند. به ابتکار نوروژ محمدوف رئیس بخش روابط خارجی نهاد ریاست جمهوری دستگاه تبلیغاتی به جستجوی تفسیر مناسب اصطلاحات رودولف پرینا پرداخت. در واقع وی گفته بود: "میان ارمنستان و آذربایجان مذاکرات مربوط به هویت آینده قره باغ در جریان هستند. تا زمانی که این مذاکرات پایان نیافته‌اند، جامعه بین‌الملل از ایده تمامیت ارضی آذربایجان حمایت می‌کند و قره باغ کوهستانی را نمی‌پذیرد". شیوه‌ای پیدا شده بود که با حداقل تحریف حداکثر نتیجه را در بر داشت. دومین قسمت نقل قول فوق‌الذکر به دو جمله تقسیم شد: "مذاکرات هنوز پایان نیافته‌اند. جامعه بین‌الملل از ایده تمامیت ارضی آذربایجان حمایت می‌کند و قره باغ کوهستانی را نمی‌پذیرد".

این نقطه در وسط جمله مفهوم کاملاً برعکسی به جمله می‌دهد. در واقع منطق جمله پرینا آن است که آمریکا هنوز پذیرش استقلال دولتی قره باغ کوهستانی را صلاح نمی‌داند، زیرا مذاکرات در رابطه با هویت آن هنوز پایان نیافته‌اند. در جمله "اصلاح شده" گفته می‌شود که مذاکرات ادامه دارند و تأیید می‌شود که واشنگتن از تمامیت ارضی آذربایجان حمایت می‌کند. به ویژه روزنامه "آخو" جملات پرینا را اینطور تفسیر کرده بود.

خبرنگار "آخو" در هر صورت می‌پذیرد که موضع‌گیری دیپلماتی که موضع‌گیری رسمی آمریکا را ارائه می‌کند، برای آذربایجان سودمند نمی‌باشد. نتیجه‌گیری نویسنده مقاله کاملاً قابل پیش‌بینی بود: باید به ارمنیان اعلام جنگ کرد. این روزنامه می‌نویسد: "تنها يك راه باقی مانده است، که عبارت است از راه حل نظامی، زیرا گروه مینسک OSCE که سیاست ارمنی‌گرا در پیش گرفته، به احتمال قوی ارمنستان را به هرگونه سازش با آذربایجان درخصوص مسئله قره باغ وادار نخواهد کرد". این مورد

بیانات وزیر فرهنگ ترکیه در مورد بازسازی کلیساهای ارمنی حسین چلیک وزیر فرهنگ ترکیه و رئیس موزه شهرستان وان از رهبران سیاسی ترکیه بدلیل عدم کمک به بازسازی کلیساهای ارمنی انتقاد کرده است. متتو اسکوپران رئیس موزه وان خطاب به روزنامه "لوس آنجلس تایمز" اعلام کرده است که گنبد کلیسای جزیره آختامار واقع در دریاچه وان در حال فروریزی است. وزیر فرهنگ همچنین اعلام داشته است که رهبران سیاسی در گذشته اجازه نداده‌اند تا سازمانهای جهانی کلیساهای شهر آنی را مرمت کنند.

بخش فارسی رادیوی سراسری ارمنستان ۶/۱۰/۸۱

معاون وزیر خارجه فرانسه از ترکیه انتظار پذیرش قتل عام ارمنیان را دارد

معاون وزیر امور خارجه فرانسه از حکومت ترکیه خواسته است تا کشتار دسته جمعی ارمنیان در سال ۱۹۱۵ میلادی را به عنوان نژادکشی بپذیرد. رنو میوسلی طی مصاحبه با کانال رادیوی "گی" اعلام کرده است که برای پیشروی باید گذشته را مورد بررسی قرار داد.

بخش فارسی رادیوی سراسری ارمنستان ۵/۱۰/۸۱

یلدا

صبح صادق ندمد، تا شب یلدا نرود (سعدی)

دی ماه، در ایران کهن، چهار جشن را در بر داشت: نخستین روز ماه دی - که موضوع این جستار است - و روزهای هشتم، پانزدهم و بیست و سوم سه روزی که نام ماه و نام روز یکی بود.

امروز، از این چهار جشن تنها شب نخستین روز دی ماه، یا شب یلدا، را جشن می‌گیرند. یعنی آخرین شب پائیز، نخستین شب زمستان، پایان قوس، آغاز جدی و درازترین شب سال. ر

واژه یلدا سریانی و به معنی ولادت است. ولادت خورشید (مهر، میترا) و رومیان آن را ناتالیس انوی؟توس یعنی روز تولد (مهر) شکست ناپذیر نامند. بنابراین باور پیشینیان، در پایان این شب دراز، که اهریمنی و نامبارکش می‌دانستند (و می‌دانند)، تاریکی شکست می‌خورد، روشنایی پیروز و خورشید زاده می‌شود و روزها رو به بلندی می‌نهد، و ... نام این روز میلاد اکبر است، مقصود از آن انقلاب شتوی است.

گویند در این روز نور از حد نقصان به حد زیادت خارج می‌شود، و آدمیان نشو و نما آغاز می‌کنند و پری‌ها به ذبول و فنا روی می‌آورند. ر

زایش خورشید و آغاز دی را، آیین‌ها و فرهنگ‌های بسیاری از سرزمین‌های کهن آغاز سال قرار دادند، به شگون روزی که خورشید از چنگ شب‌های اهریمنی نجات می‌یافت و روزی مقدس برای مهر پرستان بود. در سده چهارم میلادی، بر اثر

و هندوانه و انار را در انبار گندم می گذاشتند و انگور را یا همچنان که بر درخت بود، در کیسه ها می کردند و یا در جایی خنک به بند می آویختند. و در شب یلدا تمامی آنها می بایستی خورده شود. آجیل و شب-چره که شامل دانه هایی چون گندم و نخود برشته، تخم هندوانه و کدو، بادام، پسته، فندق، کشمش، انجیر و توت خشک است، در بسیاری از شب نشینی ها، مهمانی ها و گردش ها فراموش نمی شد. ولی در شب یلدا می بایست (و می باید) بر سر سفره باشد. خوردنی های شب یلدا، در واقع، میوه و آجیل است نه غذا. برخی از خانواده ها در شب یلدا، پس از خوردن شام، برای شب نشینی شب یلدا به خانه خویشاوند بزرگتر می روند.

فال حافظ : یکی از رسم های شب یلدا، فال حافظ گرفتن است. اگر رسم ها و آیین های دیگر یلدا را میراثی از فرهنگ چند هزار ساله بدانیم (که بایستی چنین باشد)، ولی فال حافظ گرفتن در شب یلدا - و نیز در تیرماه سیزده شو (جشن تیرگان در مازندران) - در سده های اخیر به رسم های شب یلدا افزوده شده است. فال حافظ گرفتن، در شب نشینی های زمستان و مناسبت هایی چون چهارشنبه آخر ماه صفر، چهارشنبه سوری، شب سیزده صفر، بعد از ظهر سیزده بدر، تیرماه سیزده شو (جشن تیرگان در مازندران) نیز از باورهای همگانی است ... و در شب یلدا گویا بیشتر وصف الحال است. مهمان است در شب یلدا، برای فال حافظ گرفتن، به خان ملا و باسواد محل رفت : در روستای کاورد دودانگه ساری، خواندن کتاب حافظ چندین روتقی ندارد. تنها در سال یک بار، آن هم در شب یلدا از دیوان حافظ فال می گیریم. برای فال گرفتن غروب شب یلدا همسایگان و نزدیکان، با آجیل و میوه به خانه ملای ده می رویم، که فال ما را گرفته و ببیند چه سرگذشتی درباره ما نوشته است.

همه رسم ها و آیین های شب یلدا را (بجز دور کرسی نشستن، که به اصطلاح نتوانسته است حرف خود را بر کرسی بنشانند) تا آنجا که پژوهش ها اجازه می دهد، در همه شهرها و آبادی ها سراغ داریم. پژوهش و مطالعه کمی درباره برگزاری آیین ها و رسم هایی که همگانی است و جنبه خانوادگی دارد آسان نیست، و تنها می توان نمونه هایی انگشت شمار را مشاهده و مطالعه کرد. امروز نمود برگزاری آیین و رسم شب یلدا را میتوان در روزهای بیست و نهم و سی ام آذرماه، در بازارها و فروشگاه های میوه و آجیل فروشی ها دید. این خریدها تا پاسی از شب یلدا ادامه دارد. در آخرین لحظه ها نیز کسانی را می بینیم که از سر کار برگشته و میوه هایی چون خربزه و هندوانه و انار را که به آسانی نمی توان در بنگال نگهداری کرد، می خرند. باشد که این جشن و آیین، که در حد جشن نوروز و به روایتی، خود جشن نوروز و سال نو بوده، با وجود اشاعه و دگرگونی های فنی و صنعتی امروز، به عنوان گوشه ای از نمودهای فرهنگی و قومی و تاریخی این مرز و بوم، به دست فراموشی سپرده نشود.

همه شب های غم آستان روز طرب است یوسف روز ز چاه شب یلدا آید

محمود روح الامینی

اشتباهی که در محاسبه کیسه ها رخ داد، روز ۲۵ دسامبر را (به جای روز ۲۱ دسامبر) روز تولد میترا دانسته و تولد عیسی مسیح را نیز در این آغاز سال قرار دادند. اشاره سنایی نیز به این تقارن است : به صاحب دولتی پیوند، اگر نامی همی جویی که از پیوند با عیسی چنان معروف شد یلدا

بنا بر این نویل اروپایی (سالروز تولد مسیح) همان شب یلدا است، و نویل واقعی، یعنی انقلاب شتوی در سی آذر برابر با بیست و یکم دسامبر است از مقاله ها و پژوهشهای فراوانی که درباره یلدا شده، در لغت نامه دهخدا، چکیده ای از برهان قاطع، اندراج، حواشی علامه قزوینی بر آثار الباقیه شرح پور داود بر یشت ها، فرهنگ فارسی دکتر معین و یادداشت های مرحوم دهخدا آورده، که نقل آن بی مناسبت نخواهد بود : یلدا لغت سریانی است به معنی میلاد عربی، و چون شب یلدا را با میلاد مسیح تطبیق می کرده اند، از این رو، بدین نام نامیده اند. باید توجه داشت که جشن میلاد مسیح که در ۲۵ دسامبر تثبیت شده، طبق تحقیق، در اصل جشن ظهور میترا بوده که مسیحیان در قرن چهارم میلادی آن را روز تولد مسیح قرار دادند. یلدا اول زمستان و شب آخر پاییز است که درازترین شب های سال است. و در آن شب، یا نزدیک بدان، آفتاب به برج جدی تحویل می کند و قدما آن را سخت شوم و نامبارک می انگاشتند. در بیشتر نقاط ایران در این شب مراسمی انجام می شود. شاعران زلف یار و همچنین روز هجران را از حیث سیاهی و درازی بیدان تشبیه کنند. و از شعرهای برخی از شاعران مانند سنائی، معزی، خاقانی و سیف افزنگی، رابطه بین مسیح و یلدا ادراک می شود. یلدا برابر با شب اول جدی و شب هفتم دی ماه جلالی و شب بیست و یکم دسامبر فرانسوی است.

انگیزه های پایدار ماندن این جشن را می توان، از جمله بدین گونه برشمرد : ۱- شب زایش خورشید (مهر) است، از باورهای دینی کهن ۲ - بلند ترین شب سال، یعنی طولانی ترین تاریکی است، نشانه اهریمنی شبی شوم و ناخوشایند که از فردا به کوتاهی می گراید. ۳ - پایان برداشت محصول صیفی و آغاز فصل استراحت در جامعه کشاورزی است. همه قشرها و گروههایی که از فرآورده های کشاورزی و تلاش کشاورزان بهره مندند، در جشن نخستین روز دی ماه و برداشت محصول، در شگون و شادی کشاورزان شرکت می کنند. و ... در این روز پادشاه با دهقانان و بزرگان مجالست می کرد و در یک سفره با ایشان غذا می خورد، و می گفت (... قوام دنیا به کارهایی است که به دست شما می شود.

آیین و جشن شب یلدا و یا شب چله بزرگ، تا به امروز در تمامی سرزمین کهنسال ایران و در بین همه قشرها و خانواده ها برگزار می شود. یلدا را همچنان می توان جشن و گردهمایی خانوادگی دانست. در شب یلدا خویشاوندان نزدیک در خانه بزرگ خانواده گرد می آیند. به بیانی دیگر در سرمای آغازین زمستان، دور پرس نشستن و تا نیمه شب میوه و آجیل و غذا خوردن و به فال حافظ گوش کردن از ویژگی های شب یلدا است.

جشن خانوادگی : برگزاری مراسم یلدا، اگر بتوان نام جشن بر آن نهاد، آیینی خانوادگی است، و گردهمایی ها به خویشاوندان و دوستان نزدیک محدود می شود. در کتاب ها و سندهای تاریخی به برگزاری مراسم شب یلدا اشاره ای نشده است. ابوریحان بیرونی از جشن روز اول دی ماه، که آن را خرم روز نامند، در دستگاه حکومتی و پادشاهی یاد می کند و نامی از شب یلدا در میان نیست، که می توان به دلیل خانوادگی و همگانی و غیر رسمی بودن آن دانست. کنار کرسی : بی گمان برای جوانان نسل امروز کرسی گذاشتن، کنار یا دور کرسی نشستن نیاز به توضیح و توصیف دارد. ابزارهای گرمایی تکنولوژی جدید - و نیز عامل های دیگر - کرسی و فرهنگ مربوط به آن را به دست فراموشی سپرده است. در زمستانها، استفاده از کرسی برای گرم کردن خانه و دور کرسی نشینی معمولاً از شب یلدا، نخستین شب زمستان، شروع می شد و تا پایان چله بزرگ - و در برخی خانواده ها تا پایان چله کوچک - ادامه داشت. اعضای خانواده از کوچک و بزرگ، دور کرسی، که روی آن را میوه و آجیل پوشانده بود، می نشستند. تا می توان ز فرش چو کرسی جدا مباش آتش به فرق ریز و مکن اختیار برف (میراهی همدانی)

خوراک : در همه جشن ها و آیین ها، در جامعه های ابتدایی یا متمدن، خوردن و آشامیدن بخشی از مشغولیت ها و سرگرمی های جمع را تشکیل می دهد. برای شب یلدا، خوراک ویژه ای نمی شناسم، و تهیه شام بستگی به وضع اقتصادی و روند تغذیه خانواده دارد. خوردنی های ویژه شب یلدا میوه های فصل تابستان چون خربزه، هندوانه، انگور، انار، سیب، خیار، به و مانند آن است. میوه هایی که می بایستی در این شب تمامی آنها بجز سیب و به خورده شود و چیزی برای فردا، یعنی فردای زمستان باقی نماند. میوه هایی را که شب یلدا بر آن می گذشت نمی خوردند. به یاد دارم، تا سال ۱۳۲۳ که در کوهبنان (از بخش های کرمان) بودم، در خانه روستایی ما، خربزه

نگاهی به جغرافیای تاریخی و تاریخ آرتساخ

(بخش سوم)

نوشته : ا.گرمانيک

رویدادهای آرتساخ (قرباغ) در سالهای ۱۹۲۳-۱۹۱۷

سرنگی گورودتسکی، شاعر، چهره اجتماعی و ناطق روس حدود ۷۰ سال پیش درباره آرتساخ و ساکنان آن چنین نوشته است: "در عین اشتراک قومی، اقتصادی و زبانی، قرباغ همچون دژ میانی و جبهه شرقی ارمنستان عمل کرده است. این سرزمین چه در گذشته و حال و چه در آینده این موقعیت خود را حفظ کرده و حفظ خواهد کرد، زیرا بدون برخورداری از قرباغ، دفاع از قلب ارمنستان و دشت آارات ناممکن است". او آنگاه می افزاید: فعالیت بسیار گسترده، دلاوری فداکارانه، آمادگی در به خطر انداختن زندگی، اعتماد به نفس، سماجت منحصر بفرد، راست پنداری، زندگی سنتی، اینها ویژگی های قابل ستایش ساکنان قرباغ هستند که گویی گرد هم آیی پارسیایی ها و پاکدامنی های باستانی ارمنیان می باشند...."

هر بار که مقاله "قرباغ" نوشته شاعر دوستدار ارمنیان را می خوانیم، به نظر می رسد که او امروز در کنار ما قرار دارد و در غمها و احساسات ما شرکت می کند و به خاطر کشتارهای سومگائیت، باکو، خوجالو، شوشی، کپروآباد، گناشن و شاهومیان در سوگ ارمنیان شریک شده و سازماندهندگان این رویدادها را محکوم و سرزنش می نماید.

است که در بهار سال ۱۹۱۸، در روستاهای مسلمان نشین دشت قراباغ، فرماندهان نظامی ترکیه دیده شده و اکثر آنها جزو عساکر ترک بودند که به انحاء مختلف از اردوی اسرای جزیره ترکیه واقع در دریای خزر آزاد شده بودند. ترکها مسلمانانی را ثبت نام کرده و گرد هم می آوردند که حاضر بودند در سایه حمایت آنان با مردمان همسایه غیر مسلمان به جنگ بپردازند. اوضاع به ویژه از ماه آوریل ۱۹۱۸ که فرماندهان نظامی ترکیه در نواحی مسلمان نشین ظاهر شدند و حکومت را کلاً به دست خود گرفتند، رو به وخامت نهاد. آنها مسلمانان مسلح آن نواحی را در گروه‌های راهزن و چپاولگر متشکل ساختند. حملاتی که بر علیه ارمنیان صورت می گرفت از وحشیگری‌ها، بی رحمی‌ها و کشتارهای منحصر و ویژه ترکان برخوردار بود. روند کشت و کشتار به امری معمولی تبدیل گردید و در این میان کلیسای جامع گریگوریس مقدس در آماراس با خاک یکسان شد و صدها خانه در خوتاشن (مارتونی کنونی) و دیگر جاها ویران گردید.^۴ از نامه‌ای که شورای ملی ارمنی قراباغ به تاریخ ۳۱ ژانویه ۱۹۱۹ خطاب به دولت جمهوری ارمنستان نوشته بود چنین بر می آید که از ماه مه ۱۹۱۸ افسرهای گشتی ترک در قراباغ نخست به نام دولت عثمانی و سپس آذربایجان بارها به ارمنیان قراباغ اتمام حجت کرده بودند که تسلیم شده سلاح‌های خود را تحویل دهند، در غیر اینصورت آنان را تهدید به کشتار و نابودی کامل می کردند.^۵

در چنین شرایطی بود که به کوشش احزاب سیاسی فعال در قراباغ، در تاریخ ۲۲ تا ۲۶ ماه ژوئیه سال ۱۹۱۸، در شوشی نخستین کنگره ارمنیان قراباغ تشکیل شد که از هر روستای یک نفر نماینده در آن شرکت می کرد. بعدها، تا اواخر ماه مه ۱۹۲۰، تعداد ۹ کنگره نیز تشکیل گردید.^۶

نخستین کنگره ارمنیان قراباغ مسئله مقابله با مساواتها، انتخاب رهبران اداری و سایر مسائل حیاتی مربوط به این سرزمین را مورد بررسی قرار داد. این کنگره قراباغ کوهستانی را سرزمینی مستقل از نظر اداری - سیاسی اعلام نمود و شورای ملی ارمنیان قراباغ و دولت مردمی قراباغ را متشکل از هفت نفر انتخاب نمود. این کنگره درخواست تسلیم به آذربایجان را رد کرد و بر آن شد با وحشیگری‌ها و قتل و غارت‌های ترکان و تاتارها جدا^۷ مقابله نماید و نهادهای اداری و قضایی را بر پا و فعال کند، جاده‌ها را به روی دامداران باز نموده برای امنیت آنان چاره‌ای ببیند و چند تصمیم دیگر. به گواهی مطبوعات آن زمان، نخستین کنگره ارمنیان قراباغ با اقدام به تشکیل حکومت، "حق استقلال" خود را اعلام نمود که باعث نارضایی عمیق مساواتی‌ها گردید.^۷

اوضاع ارمنیان آرتساخ پس از سقوط کمون باکو وخیم تر شد. از ماه اوت ۱۹۱۸ ارتباط آرتساخ با باکو و زانگور قطع گردید و نوری پاشا عجله داشت در اسرع وقت ساکنان آزادخواه ارمنی این سرزمین را به اطاعت و تحت سیطره خود در آورد و در همین راستا در ۱۸ اوت ۱۹۱۸ با اعلامیه افتراآمیز خود نسبت به ارمنیان دست به کار شد، در این اعلامیه آمده بود: "بر پایه اطلاعات واصله، ارمنیان شوشی و زانگور اخیراً با ایجاد ارتباط مخفیانه با ارمنیان ناحیه گنجه و در اثر تشویق و تحریک ... توسط آندراتیک..... به روستاهای مسلمان نشین حمله کرده اقدام به کشتار جمعی و چپاول اموال آنها می کنند". پاشا آنگاه اعلام می دارد که "ترکها همیشه از ملل قلمرو خود حمایت و پشتیبانی کرده اند". نوری پاشا سپس بی شرمانه به چپاولی می پردازد که "بسیاری از مقامات ترکیه ارمنی هستند، این ارمنیان در کشور ما بهتر از دیگران زندگی می کنند. بنا به تحریک بیگانگان..... ارمنیان شروع به جمع آوری سلاح کرده اند و به همین دلیل نیز میان آنان و ترکان آتش جنگ و نفاق بروز کرده است".^۸ او آنگاه توصیه می کند که آنها به حال بچه‌هایشان رحم کرده بپذیرند که "قراباغ بخش جدایی ناپذیر جمهوری آذربایجان است". در پایان تهدید می کند که اگر ارمنیان دست از مقاومت بر ندارند به سلاح متوسل می شود.^۸

تاریخ سرزمین آرتساخ که در متون ارمنی به صورت "سرزمین شرقی ارمن" نیز یاد شده است مملو از قهرمانی‌ها و حماسه می باشد اما امروز رویدادهایی که در سالهای ۱۹۹۱-۱۹۱۷ در آنجا رخ داده حائز اهمیت است، به ویژه آنکه در سالهای اخیر رویدادهای یاد شده توسط مورخان آذربایجان کلاً تحریف شده است. آنان به هر نحو سعی دارند اثبات کنند که "قراباغ کوهستانی قلمرو آذربایجان تاریخی است" و ساکنان آن "ترجیح داده اند در قلمرو آذربایجان زندگی کنند". آرتساخ هرگز در هیچ دوره‌ای جزو سرزمین آذربایجان نبوده است. به یاد آوریم که در اثناء سالهای ۱۸۱۳-۱۸۰۴ هنگامی که سپاه ژنرال سیسیانوف به مرزهای آرتساخ نزدیک می شد، اهالی این مرزو بوم به پیشواز آنان شتافتند.

تزار آلکساندر دوم در ۹ دسامبر ۱۸۶۷ قانونی را امضاء و اعلام کرد (به نام "درباره اصلاحات اداری سرزمین قفقاز و ماوراء قفقاز") که از اول ژانویه ۱۸۶۸ به اجرا گذاشته شد. بر پایه این قانون، استان جدیدی در ماوراء قفقاز تشکیل شد. گنجه قدیم، الیزابت پل نامگذاری شده استان جدید نیز دارای همین نام گردید. این استان شامل آرتساخ، زانگور و نواحی دیگر ارمنی بود. بر پایه اصولی که در قانون یاد شده پیش بینی شده بود مرز بین نواحی مختلف چنان می بایست ترسیم و مشخص می شد که وسعت آنها از ۶۵۰۰ ورست مربع^۹ و جمعیت آنها از ۱۰/۰۰۰ خانوار یا ۸۰/۰۰۰ نفر تجاوز نمی کرد.

پیش از آغاز جنگ جهانی اول، جمعیت ارمنی نواحی جبرائیل، شوشی، کارپاگینو، زانگور و الیزابت پل که در این استان قرار گرفته بودند بالغ بر ۳۰۰ هزار نفر می شد و در مقایسه با ساکنان آذری و دیگر اقوام از اکثریت مطلق برخوردار بودند.

پس از انقلاب بورژوا-دموکراتیک فوریه سال ۱۹۱۷، حداقل در خواست‌های ارمنیان مورد توجه قرار گرفت و دولت موقت تقسیمات جدید اداری ماوراء قفقاز را درست ارزیابی کرد و بنابر این آرتساخ، گنجه، آخالکالاک و شارور-نخجوان به عنوان قلمرو ارمنیان شناخته شدند.^۹

دولت موقت در ۹ مارس ۱۹۱۷ کمیته ویژه ماوراء قفقاز (اوزاکم) را تشکیل داد که بنا به تصمیم این کمیته، کمیته‌های اجرایی منطقه‌ای، شهری و روستایی به وجود آمد. در ۱۳ مارس کمیته امور قراباغ متشکل از ۴۰ نفر برای اداره این سرزمین تشکیل شد.

در اوایل سال ۱۹۱۸ الیزابت پل مجدداً گانزاک (گنجه) نامیده شد و تبدیل به یکی از مراکز نیروهای ضد انقلابی ماوراء قفقاز گردید. مرتجع ترین فئودال‌ها و نیروهای ضد انقلاب در آنجا گرد آمده به سرکردگی مساواتی‌ها در صدد اجرای برنامه‌های پان ترکیستی خود بودند. جلادهای ترک عثمانی شتابان به گنجه می رفتند. چنانکه پیدا است، اشغالگران ترک از بهار سال ۱۹۱۸ متوجه باکو شده بودند تا مرکز انقلاب ماوراء قفقاز را نابود سازند.

به تحریک دولت تازه تاسیس مساواتی آذربایجان، ترکیه دولت جمهوری ارمنستان را مجبور به شناسایی سراسر استان الیزابت پل به عنوان اراضی متعلق به مساواتی‌ها کرد و لذا نواحی ارمنی زانگور، آرتساخ و گنجه به قلمرو آذربایجان مساواتی ضمیمه شد.

مساواتی‌ها مبارزه آشکار و شدیدی در جهت برقراری سلطه ترکیه بر ماوراء قفقاز به عمل می آوردند و در گنجه بی صبرانه منتظر ورود نوری پاشا برادر انور پاشا جلاد ملت ارمن بودند. در آن روزها به دستور انورپاشا سپاه منظم ترکیه از طریق تبریز راهی گنجه شد و در ۲۵ ماه مه به مقصد رسید و نوری پاشا نیز که "قشون وحشی" تحت امر او قرار گرفته بود وارد این شهر گردید. علی آقا شیخلینسکی سیهبد ارتش تزاری باعلاقه و تلاش به او کمک می کرد. یکی از اهداف اساسی نوری پاشا این بود که "به هر نحو برای تسهیل پیشروی خود به سمت باکو، قراباغ کوهستانی را عاری خطر و مشکلات احتمالی کند".^{۱۰}

آرتساخ مانعی برای پیوستن قشون ترکیه از سمت جلفا و در محور گنجه به یولاخ بود. فرماندهی ارتش ترکیه تصمیم گرفت از اشرار مسلمان این نواحی استفاده کرده روند اتحاد قشون یاد شده را تسریع نماید. در یکی از اسناد تاریخی چنین آمده

^۱ - درباره مسئله آرتساخ و تاریخ این دوره در سالهای اخیر کتابها و مقاله‌های ارزشمندی توسط تاریخنگاران نامی به رشته تحریر در آمده اند از جمله: ه. سیمونیان، خ. بارسغیان، ل. خورشودیان، ب. اولوبابیان، ه. اوتسیسیان، ه. کاراپتیان، و. میکائیلیان، پ. مورادیان، گ. سارگسیان و دیگران.

^۲ - هر ورست مربع برابر با ۱/۰۶X۱۰۶ کیلومتر مربع است (مترجم)

^۳ - نگاه کنید به "هایرنیک" (بوستون)، ۱۹۲۷، شماره ۱۱ ص ۱۰۹ (به زبان ارمنی).

^۴ - لئو، "درباره گذشته" (antsialits)، تفلیس، ۱۹۲۵ ص ۲۲۵ (به ارمنی).

^۴ نگاه کنید به، آرشیو مرکزی دولتی تاریخ جمهوری ارمنستان (از این پس آرشیو دولتی) فایل ۲۰۰، لیست ۱، دفتر ۳۰۹، شماره ۱۲۴.

^۵ همانجا، شماره ۲۰۵

^۶ در این باره نگاه کنید به، ه.پ. آبراهامیان، "شمه‌ای از تاریخ کنگره‌های ارمنی (ژوئیه ۱۹۱۸ تا مه ۱۹۲۰)"، نشریه آرشیوهای ارمنستان، ۱۹۸۶، شماره ۱، ص ۳۶-۱۷.

^۷ نگاه کنید به نشریه "مشاک"، ۲۳ فوریه ۱۹۱۹.

^۸ در طول سالهای ۱۶-۱۹۱۵ بیش از ۱/۵ میلیون ساکنان ارمنی بومی ارمنستان غربی که تحت اشغال عثمانیان بود به دست ترکان جوان که انور پاشا یکی از آنان بود، قتل عام شدند. پس این ادعای نوری پاشا صرفاً ادعا است (مترجم).

^۹ همان، ۱۸ فوریه ۱۹۱۹.